

Inhoud

Samenlevingscontract	2
Samenlevingsvormen	2
Verschillen	2
Checklist notaris	6
Samen zelfstandig of samen delen?	8
Kosten van de huishouding	8
Bank- en girorekeningen	8
Inboedel en dergelijke	9
Verblijvingsbeding	9
Woning	10
Huurwoning	10
Eigen woning	10
(Spaar)hypotheek	10
Overlijdensrisicoverzekering	11
Scheiding	11
Geschillenregeling	12
Einde overeenkomst	12
Kosten	12

Samenlevingscontract

Samenlevingsvormen

Affectieve relaties tussen twee personen worden door de wet geregeld in de vorm van het huwelijk of in de vorm van het geregistreerd partnerschap. Beide vormen staan ook open voor personen van gelijk geslacht. De gevolgen die de wet aan het huwelijk en het geregistreerd partnerschap verbindt, zijn op vermogensrechtelijk gebied dezelfde. Informatie over huwelijksvoorwaarden en partnerschapsvoorwaarden treft u in een andere KNB-brochure aan.

Een paar dat geen huwelijk of registratie wenst, kan de vermogensrechtelijke gevolgen van de samenleving regelen met een samenlevingscontract. Het gaat primair om afspraken tussen de partners onderling. Het bestaan van een notarieel samenlevingscontract kan echter voor de toepassing van bepaalde regelingen als voorwaarde worden gesteld. In het bijzonder kan hier worden gedacht aan partnerpensioenregelingen, secundaire arbeidsvoorwaarden en bepaalde erfrechtelijke voorzieningen.

Verschillen

Vaak zal in het gesprek met de (kandidaat-)notaris de vraag rijzen welke verschillen bestaan tussen huwelijk, geregistreerd partnerschap en ongehuwd samenleven met alleen een (notarieel) samenlevingscontract. De belangrijkste verschillen zijn:

a. Formaliteiten

Zowel huwelijk als geregistreerd partnerschap komen tot stand bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Ook de beëindiging van de relatie door de echtgenoten of partners is gebonden aan formaliteiten. Aan ongehuwd samenleven stelt de wet geen eisen. Een samenlevingscontract kan, maar hoeft niet te worden gemaakt.

b. Levensonderhoud

Zowel gehuwden als geregistreerde partners zijn wettelijk verplicht elkaar 'het nodige' te verschaffen. Daarvan kan niet worden afgeweken. Na beëindiging van de relatie kan een alimentatieplicht ontstaan. 'Gewoon' ongehuwd samenlevenden hebben jegens elkaar geen onderhoudsplicht. Bij de vaststelling van het recht op en de hoogte van sommige uitkeringen, wordt het inkomen van de andere samenlever wel in aanmerking genomen.

c. Gemeenschap van goederen

Door het huwelijk of de registratie van het partnerschap ontstaat tussen de echtgenoten of partners van rechtswege de algehele gemeenschap van goederen. Van deze gemeenschap van goederen kan worden afgeweken door het maken van huwelijkse voorwaarden of partnerschapsvoorwaarden.

Indien men ongehuwd gaat samenleven, ontstaat geen gemeenschap van goederen. Wel kunnen goederen gezamenlijk in eigendom worden verkregen.

d. Huur

Indien een gehuwd of een geregistreerd persoon woonruimte huurt voor gezamenlijke bewoning, is diens echtgenoot of geregistreerde partner automatisch medehuurder. Een 'gewoon' ongehuwd samenlevende partner is dat niet. Wel kunnen zij gezamenlijk een verzoek daartoe aan de verhuurder doen. Als de samenwoning twee jaar heeft geduurd, moet de verhuurder hem of haar in beginsel als medehuurder erkennen. Vóór die instemming heeft de partner van de huurder geen rechten met betrekking tot de woning.

e. Pensioen

Deelnemers aan een (aanvullende) pensioenregeling bouwen ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen (weduwen- en weduwnaarspensioen) op. Daarvoor worden bij het pensioenfonds rechten opgebouwd. Voor het geval van echtscheiding of beëindiging van geregistreerd partnerschap heeft de wetgever geregeld wat met die rechten dient te geschieden. Van toepassing is de 'Wet verevening pensioenrechten bij scheiding'. Het tijdens het bestaan van het huwelijk of het geregistreerd partnerschap opgebouwde ouderdomspensioen wordt tussen de gewezen echtgenoten/partners verdeeld. Het nabestaandenpensioen komt, voor zover opgebouwd tot de scheidingsdatum, alleen toe aan de gewezen echtgenoot/partner.

De meeste pensioenfondsen kennen voor ongehuwd samenlevenden een partnerpensioen. Dat is te vergelijken met het nabestaandenpensioen. Er bestaat geen regeling voor het ouderdomspensioen. Om voor het partnerpensioen in aanmerking te komen dient aan enige vereisten te worden voldaan. Die verschillen van fonds tot fonds. Meestal wordt een notarieel samenlevingscontract verlangd. De wet verevening pensioenrechten is niet van toepassing op "gewoon" ongehuwd samenlevenden.

f. Erfrecht

In geval van huwelijk en geregistreerd partnerschap erft de langstlevende echtgenoot of partner volgens de wet samen met de kinderen. In het huidige erfrecht erven de kinderen slechts een vordering op de langstlevende en behoudt de langstlevende de hele nalatenschap. Volgens de wet erven 'gewoon' ongehuwd samenlevenden niet van elkaar. 'Gewoon' ongehuwd samenlevenden moeten daarom een testament maken.

g. Erfbelasting

Erfbelasting wordt geheven over hetgeen uit iemands nalatenschap wordt verkregen. Een langstlevende echtgenoot of langstlevende geregistreerde partner geniet een vrijstelling van € 600.000,- (vrijstelling 2010), ongeacht hoe lang het huwelijk of de registratie duurde. Op die vrijstelling wordt echter in mindering gebracht de waarde van pensioenaanspraken (en dergelijke). De vrijstelling bedraagt echter minimaal € 155.000,- (2010). Over het hetgeen meer dan het vrijgestelde bedrag wordt verkregen, wordt 10-20% successierecht betaald, afhankelijk van de waarde van de verkrijging.

Een ongehuwd samenwonende kan ook een beroep doen op de vrijstelling voor de erfbelasting van € 600.000,- en op de tarieven voor de erfbelasting van 10-20% wanneer deze erft van de andere samenwoner. Wel moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. De ongehuwde samenwoners moeten gedurende zes maanden voorafgaand aan het overlijden:

- beiden meerderjarig zijn;
- een gezamenlijke huishouding hebben gevoerd, blijkend uit een inschrijving in de basisadministratie persoonsgegevens op hetzelfde woonadres;
- een wederzijdse zorgverplichting hebben die is aangegaan bij notariële akte. Deze voorwaarde geldt pas vanaf 2012.
- geen bloedverwanten in de rechte lijn zijn;
- niet met een ander aan deze voorwaarden voldoen.

Een kind dat woont bij een ouder en deze ouder verzorgt als zogenoemde mantelzorger, kan ook een beroep doen op de vrijstelling voor de erfbelasting van € 600.000,- en op de tarieven voor de erfbelasting van 10-20% wanneer het van de ouder erft. Wel moet aan de hiervoor vermelde voorwaarden worden voldaan,

met uitzondering van de voorwaarde dat geen sprake is van bloedverwanten in de rechte lijn.

De voorwaarde dat een wederzijdse zorgverplichting moet zijn aangegaan bij notariële akte geldt niet voor ongehuwde samenwoners die tot het tijdstip van het overlijden gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf kalenderjaren een gezamenlijke huishouding hebben gevoerd. Een gezamenlijke huishouding op hetzelfde adres moet blijken uit een inschrijving in de basisadministratie persoonsgegevens.

h. Kinderen

Een kind heeft altijd een familierechtelijke betrekking met de moeder uit wie het is geboren. Wat de partner van de moeder betreft ligt het iets ingewikkelder. Een huwelijk tussen een man en een vrouw doet automatisch familierechtelijke betrekkingen ontstaan tussen de man en het tijdens het huwelijk geboren kind. Dat is anders bij een geregistreerd partnerschap en bij samenwoning. De man zal dan altijd actie moeten ondernemen om voor de wet vader van het kind te worden. Is de partner van de moeder een vrouw, dan kan zij alleen door adoptie voor de wet ouder van het kind worden. Dat geldt ongeacht of er sprake is van een huwelijk, een geregistreerd partnerschap of samenwoning. In de toekomst wordt dit wellicht anders. Een wetsvoorstel daartoe is in voorbereiding. Twee mannen, of zij nu gehuwd, geregistreerd zijn als partner of gewoon samenwonen, kunnen een kind adopteren. Door adoptie ontstaan familierechtelijke betrekkingen met beide mannen. Zijn eenmaal familierechtelijke betrekkingen ontstaan, dan maakt wetgever bij de regeling van de onderhoudsplicht, het naamrecht, het gezag en het omgangsrecht, geen onderscheid naar samenlevingsvorm.

Voor de dagelijkse en minder dagelijkse praktijk is voorts van belang te weten wie het gezag heeft over een kind. Zij die met het gezag is of zijn belast, nemen de verzorging en opvoeding van het kind voor hun rekening, nemen de beslissingen die het kind betreffen, beheren eventueel vermogen van het kind en vertegenwoordigen dit kind in het maatschappelijk verkeer. Gezag kan op verschillende manieren ontstaan: vanzelf, door het plaatsen van een aantekening in het gezagsregister dat bij de rechtbank wordt bijgehouden of door een uitspraak van de rechter. Welke manier van toepassing is, hangt af van het bestaan van een familierechtelijke betrekking met het

kind en van de samenlevingsvorm van de ouders of ouder en diens partner. Hoewel de wetgever ernaar heeft gestreefd op dit punt zo min mogelijk onderscheid te maken tussen de verschillende samenlevingsvormen, bestaat dat onderscheid nog wel. Voor meer informatie wordt verwezen naar de KNB-brochure 'Gezag en voogdij'.

Checklist notaris

De (kandidaat-)notaris is de deskundige bij uitstek op het gebied van samenlevingscontracten. Een notariële akte is weliswaar niet dwingend voorgeschreven maar wel noodzakelijk voor het treffen van bepaalde voorzieningen op erfrechtelijk gebied. Ook voor de toekenning van een partnerpensioen is meestal een notarieel samenlevingscontract vereist. Alvorens de (kandidaat-)notaris een ontwerp van het contract maakt, zal hij onder meer de volgende vragen stellen:

- In hoeverre willen partijen hun inkomsten delen?
- In welke verhouding nemen partijen de kosten van de huishouding voor hun rekening?
- Wat behoort volgens partijen tot de kosten van de huishouding?
- Dient de gezamenlijk bewoonde woning ook gemeenschappelijk eigendom te zijn?
- Wat is het gevolg als de ene partner meer aan de financiering van de woning bijdraagt dan de ander?
- Hoe wordt de positie versterkt van degene die samenwoont met iemand die enig eigenaar is van de woning?
- Dienen voor gezamenlijke rekening aangeschafte inboedelgoederen en (andere) huishoudelijke spullen gemeenschappelijk eigendom te zijn?
- Hoe moet worden aangetoond dat bepaalde zaken niet gemeenschappelijk zijn?
- Zullen partijen gezamenlijk als huurder van de gemeenschappelijke woning optreden?
- Melden partijen elkaar (zo mogelijk) aan als begunstigde voor het partnerpensioen?
- Op welke wijze zijn overlijdensrisicoverzekeringen formeel geregeld? Is bij de zogenaamde spaarhypothek een splitsing aangebracht tussen de spaarpremie en de risicopremie?
- Wat zijn de gevolgen bij het uit elkaar gaan? Wie blijft in de woning? Hoe worden de gemeenschappelijke goederen verdeeld? Dient de

ene partner een bijdrage te leveren aan de verhuis- en herinrichtingskosten van de andere?

- Zou in bepaalde omstandigheden gedurende een bepaalde tijd een alimentatieplicht moeten bestaan?
- Is het wellicht gewenst dat de partner (niet-ouder) na beëindiging van de relatie nog enige tijd alimentatie betaalt voor het kind van de ex-partner?
- Wat moet er gebeuren in geval van overlijden? Dient een testament te worden gemaakt ten gunste van de langstlevende partner? Moet onderscheid gemaakt worden tussen de situatie waarin afstammelingen aanwezig zijn en het geval waarin dat niet zo is?
- Moeten bij overlijden bepaalde goederen niet naar de partner, maar naar de familie van de overledene gaan?
- Op welke wijze dienen geschillen tussen partijen te worden beslist?

Een aantal van de in deze vragen aan de orde gestelde kwesties zal hierna worden toegelicht.

Samen zelfstandig of samen delen?

Door te gaan samenleven ontstaat op zichzelf geen verplichting om bij te dragen aan de kosten van de huishouding. Ieder kan zijn eigen kosten betalen. In het samenlevingscontract kan dit anders worden geregeld. Daarin kan ook worden afgesproken dat hetgeen van de inkomens resteert tussen de partners bij helfte wordt verdeeld.

Kosten van de huishouding

Meestal wordt overeengekomen dat partijen de kosten van de huishouding voor hun rekening nemen naar evenredigheid van hun netto-inkomsten (uit arbeid). Het verdient vaak aanbeveling te omschrijven wat zoal onder de kosten van de huishouding wordt begrepen. Rente (van de woninghypothec) en huur vallen daar zeker onder. Maar ook autokosten, onroerende-zaakbelasting en kosten van kinderopvang kunnen daaronder worden begrepen. Het is vaak ook verstandig om te omschrijven wat onder inkomen wordt verstaan.

Bank- en girorekeningen

Het aanhouden van een zogenaamde 'en/of-rekening' is praktisch. Ten laste daarvan kunnen de kosten van de huishouding worden betaald. Het tegoed op een en/of-rekening behoort in beginsel niet aan ieder van de partners voor de helft toe. Met 'en/of' wordt slechts aangeduid dat de partners zowel gezamenlijk als ieder afzonderlijk over het tegoed kunnen beschikken. Het tegoed komt toe aan degene die het op de rekening heeft gestort of heeft laten storten. Heeft men afgesproken dat hetgeen van de inkomens wordt gespaard bij helfte wordt verdeeld, dan behoort het saldo van de inkomstenrekening aan ieder voor de helft.

Inboedel en dergelijke

Bij het einde van de samenwoning en met het oog op schuldeisers, is het van belang om vast te stellen wat van wie is. Bij een koelkast, magnetron of CD-speler is dat soms moeilijk. In beginsel is de eigenaar degene aan wie het goed is geleverd. Gewoonlijk is dit degene die het goed heeft betaald. Als niet duidelijk is wie eigenaar is, lijkt het redelijk om ieder voor de helft als eigenaar te beschouwen. Een en ander maakt duidelijk dat enige administratie gewenst is, als men bijvoorbeeld bij het uit elkaar gaan geen problemen wenst. Rekeningen en bankafschriften kunnen dan later goede diensten bewijzen.

Aan het samenlevingscontract kunnen lijsten worden gehecht waarop gespecificeerd is vermeld wat door ieder van beiden of gezamenlijk is aangebracht. Deze lijsten bewijzen in beginsel wat tot ieders vermogen behoort. Het is verstandig om daarnaast af te spreken wie eigenaar is van goederen waarvan dat niet kan worden vastgesteld.

Verblijvingsbeding

In het vorige hoofdstuk werd onder **f.** en **g.** al het een en ander opgemerkt over erfrecht en successierecht. Het maken van een testament is aan te raden, omdat ongehuwde samenlevers niet van elkaar erven.

Daarnaast kan in het samenlevingscontract een afspraak worden gemaakt over de gezamenlijke bezittingen, bijvoorbeeld over de inboedel die gezamenlijk is aangeschaft of een woning die op beider naam staat.

Afgesproken kan worden dat deze gezamenlijke bezittingen bij overlijden van één van de partners zonder vergoeding aan de langstlevende partner toekomen. Deze afspraak wordt een “verblijvingsbeding” genoemd. Aan deze afspraak kan fiscaal voordeel verbonden zijn voor samenlevers die nog niet in aanmerking komen voor de partner-vrijstelling voor de erfbelasting (zie **g.**). Voor deze samenlevers is een verkrijging op grond van een verblijvingsbeding voor de erfbelasting onbelast.

Let op: deze afspraak kan dus niet worden gemaakt voor zaken die eigendom zijn van één van de partners. Daarvoor blijft een regeling in het testament nodig.

Woning

Huurwoning

Het enkele feit dat men met iemand gaat samenwonen, levert geen woonrecht op. In het samenlevingscontract kunnen over het samenwonen afspraken worden gemaakt. Een verhuurder is daaraan uiteraard niet gebonden. In het vorige hoofdstuk werd onder d reeds gewezen op de mogelijkheid dat de partner medehuurder wordt van de woning die de ander huurt. De woning moet dan beiden tot hoofdverblijf dienen. Als een woning wordt gehuurd, dan zal het de voorkeur verdienen dat de partners vanaf de dag dat ze gaan samenwonen samen als huurders optreden.

Eigen woning

Als wordt samengewoond in een huis dat in eigendom toebehoort aan één van beiden, komt de niet-eigenaar in een afhankelijke positie. Eindigt de relatie dan zal hij het pand moeten verlaten. In het samenlevingscontract kan in dat geval voor een bepaalde periode een voortgezet gebruiksrecht worden toegekend. Ook worden vaak afspraken gemaakt over de verhuis- en inrichtingskosten. Overdracht van de helft van de woning aan de ander stuit meestal af op de kosten. Zo is onder andere zes procent overdrachtsbelasting verschuldigd over de waarde van hetgeen wordt overgedragen. Om bedoelde afhankelijkheid te voorkomen wordt in een samenlevingscontract vaak afgesproken dat in geval van (toekomstige) aankoop van een huis, dit op naam van beiden zal worden gezet. Het verdient dan wel aanbeveling goed vast te leggen op welke wijze de financiering geschiedt en wat de gevolgen daarvan zijn bij scheiding.

10

(Spaar)hypotheek

Indien het huis wordt gefinancierd met behulp van een hypothecaire lening, behoort de verschuldigde rente tot de kosten van de huishouding. Aflossingen komen voor rekening van de eigenaren in verhouding tot ieders deel in de eigendom. Betaalt de een te veel aan aflossing dan ontstaat een vergoedingsrecht jegens de ander. Vaak heeft op een hypothecaire lening of een deel daarvan niet periodiek te worden afgelost. Dan is doorgaans een spaarregeling getroffen. In plaats van aflossingen betaalt men spaarpremies aan een verzekeringsmaatschappij. Gedurende de looptijd van de lening (bijvoorbeeld dertig jaar) wordt dan een bedrag gespaard dat samen met de

(gefixeerde) beleggingswinst gelijk is aan het totale geleende bedrag. Bij een spaarhypothek wordt het risico van voortijdig overlijden gedekt door een overlijdensrisicoverzekering.

Overlijdensrisicoverzekering

Over een uitkering op grond van een overlijdensrisicoverzekering wordt erfbelasting geheven indien voor de verkrijging 'iets' aan het vermogen van de overledene is onttrokken, zoals premies.

Om te voorkomen dat erfbelasting betaald moet worden dient erop te worden gelet:

- a. dat de premies verschuldigd zijn door een ander dan de verzekerde (de overledene), en
- b. dat het samenlevingscontract zodanig is ingericht dat premies niet indirect toch geheel of ten dele voor rekening komen van de verzekerde (bijv. via een verrekenbeding of de kosten van de huishouding). Het voorgaande houdt tevens in dat het bij de hypotheek nodig is de premie te splitsen in een spaarpremie en een risicopremie. De notaris kan u ook over dit moeilijke onderwerp nadere informatie verschaffen.

Scheiding

Partijen kunnen van mening verschillen over de vraag of de relatie, en daarmee het contract, geëindigd is. Vandaar dat het zinvol kan zijn in het samenlevingscontract te regelen wanneer de relatie als beëindigd geldt. Hetgeen partijen gemeenschappelijk in eigendom hebben, zullen zij dan meestal willen verdelen. Daarover zal overeenstemming moeten worden bereikt.

In het samenlevingscontract kan een aantal zaken bij voorbaat worden geregeld. Zo kan worden vastgelegd wie in geval van scheiding in het huis mag blijven wonen. Bepaald kan worden dat degene die de bewoning voortzet aan de ander een bedrag zal betalen voor verhuiskosten en kosten van herinrichting. Ook kan worden overeengekomen dat de een gedurende een bepaalde periode aan de ander een bedrag voor zijn levensonderhoud betaalt.

Indien de woning gemeenschappelijk eigendom is zal bij toedeling aan de een, ook over de lening een nadere regeling moeten worden

getroffen. Medewerking van de bank is daarvoor nodig. Voor verdeling van een huis is een notariële akte vereist.

Geschillenregeling

Een contract kan niet alles regelen. Vandaar dat in een samenlevingscontract vaak wordt geregeld op welke wijze geschillen zullen worden opgelost.

Einde overeenkomst

De samenlevingsovereenkomst eindigt bij het einde van de samenwoning en bij overlijden. Maar ook als de samenwoners gaan trouwen of een geregistreerd partnerschap aangaan betekent dat het einde van de overeenkomst. Wellicht dat in dat geval een overeenkomst van huwelijkse voorwaarden of van partnerschapsvoorwaarden gewenst is.

Samenwoners die het gezamenlijk gezag over hun kinderen hebben, moeten bij het beëindigen van de samenleving een ouderschapsplan opstellen waarin zij ten minste afspraken maken over:

- a) de wijze waarop zij de zorg- en opvoedingstaken verdelen of het recht en de verplichting tot omgang vormgeven;
- b) de wijze waarop zij elkaar informatie verschaffen en raadplegen over belangrijke aangelegenheden met betrekking tot de persoon en het vermogen van hun minderjarige kinderen;
- c) de kosten van de verzorging en opvoeding van hun minderjarige kinderen (kinderalimentatie).

De notaris kan helpen bij het opstellen van een ouderschapsplan.

Kosten

Over het notarieel honorarium is omzetbelasting (btw) verschuldigd. Het samenlevingscontract wordt niet gepubliceerd, zodat in dat verband geen kosten ontstaan.

Versie december 2009

Uitgave Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
Postbus 16020, 2500 BA Den Haag

Druk Koninklijke Joh. Enschedé BV, Amsterdam

Ontwerp Okapi Ontwerpers, Rotterdam